

dag frá degi

Eitt týðningarmikið stríðsrit

Henda bók var seinast útgivin í Tórhavn 1925, men hon hevur verið útseld í mong ár. Orsakað av, at Føroya Landsbókasavn í ár fylti 150 ár, hevur Odense Universitetsbibliotek latið bókina prenta av nýggjum og ognað Føroya Landsbókasavni hana. Svend Grundtvig hevur tikið tvær blaðgreinir við, sum báðar eru undirskrivaðar »En Færing«. Tann fyrri »Det færøiske Sprog« (»Kjøbenhavnerposten«, 19. desbr. 1844) er skrivað av V. U. Hammershaimb, og »Om Communælvesen paa Færøerne« (»Fædrelandet«, 24. januar 1845) hevur Niels Winther skrivað. Aftast í bókini er »Eftirord« av Hans Bekker-Nielsen, nakrar viðmerkingar um høvuðsmenninar í tí føroyska málreisningararbeiðinum og eitt yvirli.

Svend Grundtvig var næstelsti sonur hjá prestinum og sálmaskaldinum N. F. S. Grundtvig. Hann var føddur 1824 og var so stuttur enn 21 ára gamal, tá hetta stríðsrit varð skrivað, tí henda bók (o.u. 100 síður) er eitt týðningarmikið stríðsrit í tí tjóðskaparligu føroysku málræsluni.

Tá ið Svend Grundtvig sigur »Dansken paa Færøerne« og »Tysken i Slesvig«, hugsar hann um danskt mál í Føroyum og týskt mál í Slesvig. Í eldunum beint framman und-

Svend Grundtvig i 1843, teknaður av P. C. Skovgaard

an Svend Grundtvig var tjóðskaparkensla ókend. Í hesi tíð, tá fólk einki hugsaðu um móðurmál og tjóðskaplig eyðkenni, kom týskt mál at verða kirkjumál, skúlamál og rættarmál í Suðurrjótlandi, og í Føroyum gjørdist danskt mál kirkjumál og tingmál. Fólk ið í Føroyum var komið úr Noreg, og úr Noreg vóru Føroyar kristnaðar. Fyri trúbotina vóru biskuparnir í Føroyum antin føroyingar, norðmenn ella islendingar, her var ein prestaskúli, sum óivað einans

føroyingar hava gingið á, og kirkjumálið var (tá tað ikki var latin) tað mál, sum fólk ið talaði.

Í londum, har sum trúbotin kom, var kirkjumálið og rættarmálið framvegis tað mál, sum fólk ið londunum talaði, men so var ikki í Føroyum, her kom danskt at verða kirkjumál og rættarmál, eitt mál, sum væl var nærri skylt við føroyskt enn latin, men eitt mál, sum føroyingar mundu skilja lítið av.

At danir eins og aðrar smáar tjóðir, ið liggja upp

at størri máleiki, málsliga eru komnar seint fyri seg, kunnu vit ætla av tí visu, sum Christian Wilster (1797–1840) yrkti um Ludvig Holberg (1684–1754). Her eru tvey tær fyrstu orðini:

»Før var der knap skrevet på dansk en bog, som rett kunne hjerterne hue, kun eventyr brugbart i kakkelovnskrog, kun vise til spinderskens stue.

Hver mand, som med kløgt gik i lærdom til bund latin på papiret kun malte med fruene fransk, og tysk med sin hund, og dansk med sin tjener han talte.«

Her heima hjá okkum vaknaði ansurin fyri móðurmáli okkara ikki fyrr enn seinast í farnu öld, men móttøðan móti at mál okkara skuldi fáa tann rætt, sum tað hevur uppiborið hevur verið hørd, enn er ikki komið á mál, men tað gongur framá.

Hvussu tað stóð til her heima hjá okkum seinast í farnu öld við góðskuni til móðurmálið, skal eg her nevna eitt dømi um:

Jóansekdag 1894 var fólkafundur í Mannaafellsdali, har vóru fleiri talarar m.a. ein kaldbaksmáður, sum æt Bærent Wang. 5. juli 1894 tekur »Føringi« tálendið soleiðis til:

»Bærint Wang i Kald-

bókarummæli

Svend Grundtvig

Dansken paa Færøerne Sidestykke til Tysken i Slesvig

Kom út fyrstu ferð í 1845,
nú endurútgivin við viðmerkingum
eftir Hans Bekker-Nielsen
Odense Universitetsforlag 1978
Kostnaður 40 kr.

bak vildi hava bert danskt i skúlarnar. Tað var ein okkara størsti ampi, at vit ikki kundu tað danska málið, og vildi hann, at skúlalærarnir skuldu læra børnini bara danskt, ja, tað allar besta var, um vit heilt høvdu kunnað blaka tað føroyska burtur og einki annað tosað enn danskt um allar Føroyar.

Tað, sum Svend Grundtvig mest finnst at i bók síni, er tann viðferð føroyskt mál fær á »Stænderforsamlingen« i Roskilde 1844. Hadaði var heldur ikki nógv gott at vænta. Nógvir av limunum i tí samkomuni vistu nógv illa, at Føroyar vóru til og høvdu ongan gruna um, hvat mál, fólk ið, ið búði har, talaði. Men tað vóru teir danir, sum royndu at gera, hvat gerast kundi fyri mál og

mentan okkara, og tað skulu teir hava stóra tækk fyrri.

Tað verður ofta tikið til, hvussu nógv islendingar hava avrikað á sínum máli, og tað er rætt. Her mugu vit minnst til, at islendingar hava havt sitt skriftmál gjøgnum allar tíðir. Føroyingar vóru ikki so væl fyrri sum islendingar, vit áttu einki mál uttan tað, sum livdi á mannatungu. Tað má tí haldast at vera størsta málsliga bragd, sum hent er i norðurlondum tær seinastu 150 ári, at menn fingi um endan á máli okkara, áðrenn tað hvarv, og Føroya fólk fær aldri takkað teimum nógv mikið, sum bjargaðu okkara størsta arvi frá fedrunum frá at fara undir heilt.

Sámal Johansen

Jentespranget

Filmurin fer fram á einum av bóndagorðunum við Fedafjorden í Noregi fyrst í hesi øldini. Tað er ein frágreiðing um menniskjalagur í einum litlum, doyggjandi bygdasamfelagi. Her gongur bóndakvinnan Lina, sum stríðist og strevast fyrst at livbjarga sær og livir eitt hart liv. Men so hendir tað: Gilbert kemur heim. Tappar Gilbert, sum fór til Ameriku, meðan hann

enn var unglingi fyri 20 árum síðani. Tað var honum, hon var ástikin av í ungu døgum teirra. Men nú er hann blivin alkoholikari. Tey bæði hittast aftur, og tað verður ikki leingi, so er hon við barn, og skjótt stendur hon sum brúður við bjørtum eygum.

Filmurin verður sýndur í Leikhús Bio.

Automatsvararin í Leikhús Bio hevur tlf. 11131

Býttlingurin

Monsieur Maréchal gleðir seg til eina bilfrítt í Italiu, men longu í Paris verður lítil bilur hansara kroystur saman av stóra bilinum hjá Saroyan stjóra. Men Saroyan er ikki tað, hann sigur seg vera — hann er haraftur í móti brotsbólkaleiðari. Hann letur Maréchal fara til Napoli í einum hvítum Cadillac — og so fær tann fitti maðurin álíkavæl túr sín. Hann veit bara ikki, hvat er fjalt í bilinum, men tað veit ein annar brotsmannabólkur, og við báðum hesum bólkunum i hølunum fær Maréchal ein bæði stuttligan og spennandi bíltúr.

Og so gongur alt eftir teimum vanligu reglunum: biljagstran, bardagar millum brotsmenn og so sjálvandi eisini vøkur konufólk. Fyrst møtir

Maréchal eini ógvuliga vakrari damu úr Rom, sum er trúlovað við einum illstintum sísilianara. Síðani hittir hann týsku gentuna Ursula.

Filmurin verður sýndur í Havnar Bio. Automatsvararin í Havnar Bio hevur tlf. 14105.